

Kesit Akademi Dergisi

The Journal of Kesit Academy

ISSN: 2149 - 9225

Yıl: 3, Sayı: 7, Mart 2017, s. 15-22

Prof. Dr. M. Muhsin KALKIŞIM

Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fatih Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler
Eğitimi Bölümü
m.muhsin@yahoo.com.tr

TÜRKİYE'DEKİ İSLÂMÎ CEMAATLERİN AHLÂKÎ VE SOSYAL PROBLEMLERİ

Özet

Sosyolojik bir vâkiadır ki İslâmî cemaatler, toplumun manevî dinamiklerindedir. Genel olarak Kur'ânî ve nebevî hizmeti esas almışlar, İslâmiyeti yaşamayı düstur edinmişlerdir. Her kurumsal yapıda olduğu gibi bu teşekküllerde de problemler ve za'fiyetler görülebilir. Yapılacak eleştirilerde nirengi noktası, meselelere duygusal (sevgi / nefret zaviyelerinden) bakılmaması, insaf ölçüsüyle hareket edilmesidir. Toplumsal yapımızda eleştirilerden yararlanma kültürünün henüz teşekkül etmemesi, eleştirinin hainlik ve düşmanlıkla eşdeğer tutulması, İslâmî cemaatler konusunda yeteri kadar objektif değerlendirmeleri ortaya çıkarmamıştır. Yapılan çalışmalar daha çok mücerred övgü ve yergiler niteliğindedir. Bu çalışmada itikâdî problemler bir tarafta tutularak Türkiye'deki İslâmî cemaatlerin tutum ve davranışlarındaki bazı problemler -herhangi bir kesim hedef alınmadan- çözüm yollarıyla birlikte ifade edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cemaat, Ahlâk, Problem

THE ETHICAL AND SOCIAL PROBLEMS OF TURKISH ISLAMIC COMMUNITIES

Abstract

It is a sociological fact that Islamic communities are the spiritual dynamics of the society. In general, they aimed to live within the Islamic principles and they based on Qur'anic and Prophetic service. Like every organizational structure, problems and disabilities could be seen in these communities as well. The critics should

avoid any emotional judgments, like love and hate and approach to the problems as fair as possible. Unfortunately, utilization of criticism has not been well established in our society and the criticism is usually considered as infidelity or hostility. Therefore, the objective assessments about the Islamic communities could not be shown up. The studies are usually as an absolute criticism or praise. In this study, we aimed to identify some problems and propose solutions about the attitude and actions of Turkish Islamic communities, without targeting any specific fraction. Theological problems is not included in this study.

Keywords: Islamic Community, Ethic, Problem

Cemaat, "aynı inanç, değer ve davranış kalıplarını benimsemiş, karşılıklı olarak yakın, içten, yüz yüze ve samimi ilişkilerle birbirine bağlı insanlardan oluşan, topluma oranla görece küçük homojen insan topluluğu" dur. (Demir, s. 66-67).

Bu yazının başlığından hareketle sadece İslâmî cemaatlerde ahlâkî problem bulunduğu sonucuna varılmamalıdır. Ahlâkî problemler, bütün toplumsal katmanlarda her zaman vardır ve olmaya devam edecektir. Türkiye'de iş ahlâkî da, ticâret ahlâkî da, siyâset ahlâkî da, bilim ahlâkî da, sanat ahlâkî da problemlidir. Aynı zamanda şunu söyleyebiliriz ki her cemaat içinde sığ düşünceli, dar görüşlü, davranış problemlili kişiler az çok bulunabilir. Çünkü, prensipler mükemmel olsa da onları temsil etme kabiliyeti her fertte yeterli düzeyde olmayabilir.

Türkiye'de örgüt / teşkilat haline gelen bir İslâmî cemaatin siyâsete müdâhil olması, millî iradeyle gelen bir hükümeti alaşağı etmeye kalkışması ve hedefe ulaşmak için gayr-ı meşrû metodları kullanması, toplumda bütün şimşekleri İslâmî cemaatlere yönelmiş, bu hususta öznel ve nesnel pek çok söz sarfedilmiştir. Bunların başında cemaatlere ihtiyacın kalmadığı, din hizmetlerini Diyanet İşleri Başkanlığının yürütmesi gerektiği görüşü öne çıkmaktadır. Bu tartışmalarda gözden uzak tutulan bir husus vardır: Farklılıkları yok ederek birliğe ulaşmaya çalışmak, eşyanın tabiatına / yaratılışa aykırı bir tutumdur. İtidal yolu, "özgürlük/hürriyet" tir. "Hürriyet" in altı "anarşi", üstü "istibdad" dır. "**Hayru'l-umûri evsâtuhâ**" (İşlerin en hayırlısı orta yollu olanıdır.), "**Lâ hayre illâ fi'l-vasat**" (Hayır, ancak vasat/itidaldedir.) ilkeleri gereği ifrat ve tefrit yaklaşımlarından uzak durmak önemlidir.

13 Aralık 1925 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 677 sayılı kanunla Türkiye'de "tekke, zâviye ve türbeler" kapatılmıştır. Bu durum, başta tarikatlar olmak üzere İslâmî cemaatleri illegal hüviyete indirgemıştır. Bugünkü problemlerin tahlilinde bu ötekileştirme tasarrufunun izlerini takip etmek, bu travmanın meydana getirdiği yan etkileri dikkate almak gerekmektedir. Bozulan bir müessese için iki yol vardır: 1. Islah etmek, 2. Islâhı gayr-ı kâbilse yıkmak. Montaigne, "Bütün toptancı yargılar, çürük ve tehlikelidir." (Montaigne, s. 175) der. Bünyenin bir uzvunda rahatsızlık varsa, tedavinin illetli bölgeye tatbik edilmesi gerekmektedir. Bu konuda genel yargılamalar, hakkaniyete uygun değildir ve evveleminde ikinci yolun tercih edilmesi, tartışılması gereken bir husustur.

FITRATTAKİ ÇEŞİTLİLİK

İnsanlarda meslek ve meşrep farklılıklarının olması fıtrata uygun bir niteliktir. Bu çeşitlilik, bir "ahenk" içinde olursa ferdi ve toplumu "tevhîd"e / birliğe ulaştırır. Nitekim Kur'ân'da "Dillerinizin ve renklerinizin farklı olması Allâh'ın âyetlerindedir." (Rûm, 22) denilmiş ve farklılıkların (kavim ve kabilelere ayrılmanın) tanışmaya, anlaşmaya ve kaynaşmaya vesile olması gerektiği (Hucurat, 13) vurgulanmıştır. Problemlerden biri, farklılıkların herhangi bir çatışma ortamında "kesret"e, ayrışmaya dönüşmesidir. Bu, bütün varlık kategorilerinde söz konusu olan bir keyfiyettir. Çatışma ortamında, nefsâniyet arz-ı endâm eder, bütün negatif duygular boy gösterir. Birbirleriyle uğraşanlar, müspet (yapıcı) hareket edemezler. Bu sonucu, tarih boyunca didişen ve cedelleşen insan topluluklarında gözlemlemek mümkündür. Fertler, insâniyetten uzaklaştıkça İslâmiyetten de uzaklaşırlar. Trajik olan şudur ki İslâmın ruhunu kaybettiğe elbisesi / posası elimizde kalmakta, yüzeysel ve çarpık bir din anlayışı yerleşmektedir. Çünkü özü bulamayan kabukla meşgul olur. "El-fitnetu eşeddu mine'l-katl" (Fitne, katlden eşedir / daha kötüdür.) [Bakara, 191] umdesi gereği, tahrip ve yıkımda değil, imar ve inşâda yarışmak önem arz etmektedir.

17. yüzyıl Osmanlı aydını olan Kâtib Çelebi "Mîzânü'l-Hak fî İhtiyâri'l-Ehak" isimli eserinde farklılıkların âhengini öne sürerken itidal çizgisinde dikkate değer tespitler yapar:

"Şu da malum ola ki Âdem Peygamber(as)in zamanından beri halk fırka fırkadır. Her bir fırkanın bir türlü mezhebi ve bir nevi meşrebi vardır ki biri diğerine ilk nazarda muhalif görünür. 'O müşrikler ki onlar dinlerini darmadağın etmişler, fırka fırka olmuşlardır. Bunlarda her zümre kendi yanlarında olanla böbürlenirler.' (Rum, 32) muktezasınca hepsi kendi meslek (ve yolunu) beğenip onu diğerlerine tercih ederler.

Bunlardan kimi akıllıdır. Bu ihtilafın hikmetini inceden inceye düşünüp anlar, (bu ihtilafın) altında bir takım faydalar sezer. Ve kimsenin mesleğine ve meşrebine dahledip sataşmaz, taarruz eylemez. Eğer kendi din anlayışı muktezâsınca bu iş kötü ise kalbinden inkâr ile iktifa eder.

Kimi de ahmaktır. İhtilaf hikmetini bilmez. Bütün halk bir mezhep ve bir meşrepte olsun diye ve mümkün olmayan şeyler tasavvur eder, din işlerinde gereksiz kavga memnu iken, müdahale ve taarruz etmek derdine düşüp (insanlar arasında) yerleşip karar bulan işleri kaldırmaya çalışır. (Halbuki bu) mümkün değildir. Beyhude yere zahmet çeker. İmdi, basiret ehli olanlar için gerekli olan şudur: İnsanlığın ayrılmaz bir vasfı olan içtimaî ve medenî hikmetin iktiza ettiği şeyleri öğreneler, halk gruplarının fırka fırka olmalarına, o her grup ve kısmın hal ve durumlarına vakıf olalar. Bir şehir halkının bütün sınıf ve gruplarının örf ve âdetlerine vukuftan sonra, dünyanın dört bir bucağında yaşayanların dahi hâl ve ahvalini, kısa ve toplu olarak öğrenmeye gayret edeler. Bu durum hâsıl olduktan sonra hikmet-i temeddünün insanların toplu olarak yaşamaları sırrı tedricî bir suretle (yavaş yavaş) ortaya çıkar. Giderek anlaşılır ki bu nevi kavga ve cidal erbabı, örümcek ağına düşen sinekler gibi zayıf ve güçsüzdürler." (Kâtib Çelebi, s. 38-39)

ANA EKSEN: SIDK / DOĞRULUK

Eğer, mü'minler "doğru İslâmiyet"i ve "İslâmiyete ait doğruluk"u fiilleriyle gösterebilse-lerdi, bütün insanlık İslâmiyete fevc fevc koşacaktı. Bu ahlâkî duruşun yansıtılabildiği dönem-lerde en kâmil anlamda örnekleri görülmüştür. Hz. Peygamber'in nübüvvetten önce öne çıkan sıfatı "Emîn"dir. Bir İslâmî cemaat; insan, toplum ve devlet için emniyet vermiyorsa, onların güvenini tüketmişse bu aynı zamanda bir "emniyet" ve "güvenlik" problemidir. Burada dikkat edilmesi gereken bir husus, "Ve lâ teziru vâziretun vizra uhrâ" (Hiçbir günahkâr/suçlu, başka-sının günah yükünü/suçunu yüklenmez.) [En'âm, 164; İsrâ, 15; Fâtır, 18; Zümer, 7; Necm, 38] ölçüsüyle hareket ederek adâlet ve hakkâniyetten uzaklaşmamaktır. Toplu kabuller, toplu red-diyelere yol açar. Temyiz, insana has bir kâbiliyettir. Bazen yalan konuşmaya fetva verilmesi, durumun fecaatini göstermektedir. "Harp, hiledir." hadîsini istismar eden bir zihniyet, yalanı toplumsal hayatın bütün kademelerine yaymıştır. Halbuki şaşmaz ölçü şudur: Her söylediğimiz doğru olmalıdır. Her doğruyu her yerde söylemek doğru değildir. Yalancı ve sahtekâr mü'min tipi, her şeyi yerle bir etmektedir.

HANGİ KİMLİK?

Sosyal ilişkilerde cemaat kimliğinin sık sık vurgulanması, ayrışmalara ve karşı klikçiliğe yol açmaktadır. Cemaat kimliğinin "mü'min" kimliğinin önüne geçmesi, kabul edilemez bir durumdur. Bazen cemaat müntesipleri hal ve hareketleriyle "Bütün mü'minler kardeşdir." (Hu-curât, 10) prensibi yerine "Aynı cemâatte olanlar kardeşdir." anlayışını izhâr ederler. 28 Şubat döneminde mağdur olan / üniversiteden uzaklaştırılan bazı öğretim elemanlarına gösterilen itici yaklaşımlar, yakın tarihimizde bunun en bâriz örneklerindedir. Cemâat dayanışması; diğer mü'minlere, diğer insanlara, diğer varlıklara ilgisizliği gerektirmez. "Hizmete koşuyorum." diyen bir anlayışın başta anne ve babası olmak üzere diğer insanları ihmal etmesi söz konusu olamaz. Cemaat fanatizmi, insanların etrafına duvarlar çekmekte ve onları sosyal hayattan izole etmektedir. Bu da sosyal ilişkilerde bîgâne durma ve ötekileştirme davranışlarına sebep olmaktadır. Devlet kurumlarında bir cemaat mensubuna etkili ve yetkili bir konum verilmişse burada çoğu zaman kadrolaşma trendinin başlatılması, herkesin bildiği bir vâkiadır. Kendi cemaatinin üyelerine imkân verdiğinde hizmet ettiğini kabul eden bir anlayışla karşı karşıyayız. Bu anlayışa şu soruyu yöneltmek gerekir: Adâlet ve hakkâniyet, dünyada tecelli etmeyecek midir? Kadrolaşma ihtirası, fıtrattaki çeşitliliğe aykırıdır ve sosyal birliği tehdit etmektedir. Halbuki farklılıkta rahmet, (ehl-i Hak'la) ittihadta kuvvet, uhuvvette saâdet vardır.

BAĞLILIKTA İFRAT HALLERİ

Tarikatlardaki "râbîta" ve "fenâ fi'ş-şeyh" kavramları, bağlanmanın hemen hemen mutlak düzeyde olduğunu göstermektedir. Seyr ü sülûka giren derviş/sâlik için ilk şart, şeyhine teslim olmaktır. Bu keyfiyet, tasavvufî hüviyet taşımayan diğer cemaatlerde de -farklı dozlarda görülen- problemleri bir alandır. "İsmet" sıfatı peygamberlere aittir. Diğer insanlar, günah işleme fiilinden beri değildir. Muhabbette ve bağlılıkta ise üstâdının, hocasının veya şeyhinin kusuru varsa da görülmez. Bu durum, istismara açık bir zemini hazırlar. Dolayısıyla tarih boyunca hakikilerinin yanında sahte şeyhler, sahte veliler hep olagelmıştır. Her cemaat müntesibi, kendi

liderini bir veliyy-i azîm, bir Mehdî-i a'zam görebilmektedir. Asr-ı Saâdet döneminde bir ferd, Hz. Peygamber'in veya Emîrül-Mü'minîn'in yaptıklarını sorgulayabilirken müridin şeyhin tasarrufunda gassâlin / ölü yıkayıcının elindeki meyyit (ölü) gibi olması, bazı riskleri de ihtiva etmektedir. Şeyh San'an hikâyesi, bu hususta dikkate değerdir. Müridleri, yanlış yola sapan şeyhlerini uyarmışlar ve tekrar doğru / müstakîm yola çekmişlerdir. İman ile küfür arasındaki mesafe, hem uzun hem de kısadır. Hz. Peygamber'in, "**Festakım kemâ umirte**" (Emrolunduğun gibi dosdoğru ol!) [Hûd, 112] âyetinin bulunduğu Hûd Sûresi için "Beni ihtiyarlattı!" demesi, üzerinde düşünülmesi gereken önemli bir husustur. Bazen bir noktada, bir zerrede batmak mümkündür. Bu sebeple bâkî bir dâvâ, fânî şahsiyetler üzerine bina edilmez ve edilmemelidir.

Hristiyanlar Hz. İsa'ya, Yahudiler ise Hz. Üzeyr'e "Allah'ın oğlu" diyecek kadar muhabbetle ifrata varmışlardır. Bilhassa şark toplumlarında görülen toplu kabul ve toplu red davranışları, İslâmî cemaatlerde de görülebilmektedir. Bu hal, "**Fe men ya'mel miskâle zerratin hayran yerah. Ve men ya'mel miskâle zerratin şerran yerah**" (Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu görür. Kim de zerre miktarı şer işlemişse onu görür.) [Zilzâl, 7-8] diyen Cenâb-ı Hakk'ın adâletini zımnî bir ithamdır. Kendi liderini en üstün insânî sıfatlarla donanmış gören cemaat mensubu, "Biz seçmişiz, diğerleri değil." diyerek "ötekileştirme" psikozuna düşer. O halde, bütün kadrolara mutlaka seçilmişlerin getirilmesi önem arz etmektedir. Kendileri rükündür, ana direktir; diğerleri ise ancak dolgu malzemesi olabilir. Bu mütekebbir bakışın yıkılması için "azamî ihlas" ilkesini bayraklaştırmak gerekir.

SİYASET

Siyaset, insanları yönetme sanatı olarak görülse de bugünkü siyasetin ahlâkî olmayan özellikleri vardır. Modern siyaset; fazilet, adâlet ve hakkâniyete değil, fırsatçılığa ve tarafgirliğe dayanmaktadır. İslâmî cemaatlerin böyle bir siyasete müdâhil olması, zaten görevleri arasında yoktur. İslâmî cemaatlerin ana görevi, İslâmiyeti yaşamak ve irşad / tebliğ faaliyetlerinde bulunmaktır. Siyasetin çirkefligine bulaşan, iyi niyetini ve ihlâsını kaybeder; seküler hale gelir.

Fâtih Sultan Mehmed, halvete girip irşad olmak istediğinde hocası Akşemseddin'in ona müsaade etmeyerek "Halvette öyle bir lezzet var ki ona dâhil olanların saltanat ve hükümlerlik arzularını silip götürür. Halbuki senin sâlik değil mâlik olman gerekir." (Gündüz, s. 36) cevabını vermesi dikkat çekicidir. Yine "Âriflerin kalbinden en son çıkan kötü huy ve his, baş olma tutkusudur." (Uludağ, s. 230) tespitinden hareketle şunu söylemek mümkündür: Siyâset ve riyâset gayretini güdenler, seyr u sülûklarını tamamlayamamış, "Şöhret, âfettir." hadîs-i nebevîsini unutarak mevki ve makam hırsına yenik düşmüş bedbahtlardır.

Cemaatler, bir siyasî partiyi destekleyebilir veya mensupları farklı partilere oy verebilir. Lâkin, bunun da ölçülü bir tarzda yapılması gerekir. Aksi takdirde diğer siyasî partilerin arkasından giden kalabalıkları ötekileştirmiş veya kendisini onlardan izole etmiş olur. Bu da irşad faaliyetlerinin alanını daraltmak anlamına gelmektedir. Halbuki İslâmiyetin % 90'ı iman, ahlâk ve ibâdet eksenlidir.

Cemaat mensupları kendi isimleriyle siyasete girebilirler. Lâkin cemaat adına siyaset yapmamalıdır. Ayrıca dinin siyasete bulaştırılması, dine yapılabilecek en büyük kötülüklerin başında gelir. Din, herkese ait bir değerdir; fırkalara inkısam edilemez, çıkar çatışmalarında kullanılamaz. Tarihte yüzyıllar boyunca din istismarının örnekleri görülmüştür. Bu durumda devlet, bütün dinlere, mezheplere ve cemaatlere eşit mesafede yer almalıdır.

TİCARET

İslâmî cemaatlerin Türkiye'de 1980'li ve 1990'lı yıllardan itibaren ticârî faaliyetlerini artırmaları, bazılarının holdingleşme sürecine girmesi, bazı kayıpları da beraberinde getirmiştir. Bir kısmı, insanlardan şirket adına para toplamış ve bilâhère başarısız olmuştur. Başarısız olanların bir kısmı ortaklara parasını iade etmiş, bir kısmı edememiş veya geç etmiştir. Bu durum, özelde onlar genelde cemaatler veya Müslümanlar adına fevkalâde bir kredi kaybına yol açmıştır.

İslâmî cemaatlerin faaliyetleri, elbette ticârî faaliyetlerle desteklenebilir. Burada hassas olan konu, ilkeli olunması ve cemaat adına ticaret yapılmamasıdır. (Tebliğe vasıta olan materyalin satılması, bu kapsamda değildir.) Ticarete bazen kâra ulaşmak için her şey mübah sayılabilir. Nakdî yardım yapan sponsor, daha sonra cemaati yönlendirebilmektedir.

FAALİYET ALANI

Türkiye'deki İslâmî cemaatlerin bir kısmı muayyen bir kulvarda faaliyet gösterirken bir kısmı da temel hizmetlerinin yanında (bilhassa kitap, dergi, gazete, televizyon, radyo, sinema ve elektronik yayınlar ile "iletişim"; dersane, yurt, okul, üniversite ile "eğitim"; kaplıca ve hastane ile "sağlık"; şirket ve holdinglerle "ticaret"; vakıf ve derneklerle "sosyal yardımlaşma" alanlarında) giderek açılan, genişleyen ve kurumsallaşan bir yapıya evrilmişlerdir. Sosyal hayata giriftar oluşun bazı değerlerde seyreltik hale gelme ve lâkaydlaşmaya yol açtığı da görülmektedir.

Osmanlıda (Devlet-i Aliyye) bu durum nasıldı? Tarikatların devletle münâsebetlerini dört kategoride (1. İdârî Hayat, 2. İlmî Hayat, 3. Askerî Hayat, 4. İktisâdî Hayat) ele alan İrfan GÜNDÜZ, faaliyet alanlarındaki çoğulculuğa dikkat çeker: "Tekkeler, tarikatların kendilerine ait âyin, zikir ve ibadetlerini ifâ ettikleri yerler olmalarına karşılık, okul, tedâvi ve yardımlaşma müesseseleri, yolcular ve mensûbları için misâfirhâne, bazen bir spor kulübü gibi vazifeleri de görmüşlerdir. Ayrıca, çalışma hayatını tarikat usûlüne bağlayan ve spor dallarında da faaliyet gösteren tekkeler vardı. İstanbul'daki Okçular Dergâhı ve Unkapanı'ndaki Pehlivanlar Tekkesi, spor, oyun ve atıcılığa mütemâyil gençlerin dinamik enerjilerini meşrû zeminlere kanalize ettiği gibi Miskinler Tekkesi de evinde, evlâd ve iyâlinde aradığı huzur ve şefkati bulamayan rûh ve beden hastalıklarını (**hastalarını**Y), hattâ cüzamlıları, dergâh disiplini içinde tedâviye uğraşan ve onlara evlerini aratmayacak derecede huzur verme ve hizmet etmeyi, müridlerinin kemâli için şart koşan bir nevi huzur evleri gibi faaliyet gösteren, cemiyet hayatının kanayan yaralarını saran kurum ve kuruluşlar olmuşlardır." (Gündüz, s. 84-85)

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

1. İslâmî cemaatler, illegal yapılar olmaktan çıkarılmalı, şeffaf, denetlenebilir ve koordine edilebilir olmalıdır. Denetim ve koordinasyonu, "özerk" bir Diyanet İşleri Başkanlığı yapabilir. Böyle bir düzenleme, ifrat ve tefrit davranışların izalesi için zaruridir. En büyük problem, güçlenen ve teşkilâtlanarak küçük bir devletçik haline gelen cemaatlerin devlet için tehdit (algısı) oluşturabilme potansiyeline kavuşmasıdır. Bunu dengede tutmanın yolu, denetim mekanizmalarının çalıştırılmasıdır.

2. İslâmî cemaatler, "siyaset" ve "ticaret" e uzak durmalıdırlar. İnsanlar, siyaset ve ticareti şahısları adına yapabilirler; lâkin cemaat adına bu alanlara girilmesi fevkalâde mahzurları içermektedir. Siyaset ve ticarete bulaşmak, dünyevîleşmenin ve ahlâkî erozyonun ilk işaretleridir.

3. Her cemaat müntesibi, "Mesleğim hakır." diyebilir; fakat "Hak, yalnız benim mesleğimdir." dememelidir. Başkalarını küfürle veya sapkınlıkla, kendilerini ehl-i sünnet / ehl-i necât olmakla tavsif eden ötekileştirici zihniyet terk edilmelidir. Ehl-i Hak'la ittifak, muvaffakiyetin önemli bir sebebi sayılmalı; her cemaat kendini bütünün bir parçası olarak görmelidir. Cemaat tesânüdü, İslâm kardeşliğini ihlal etmemelidir.

4. "Fıkıh"sız "tasavvuf" zındıklık; "tasavvuf"suz "fıkıh" ise fâsiklıktır. Şahıslara kayıtsız şartsız muhabbet beslemek ve onların her direktifine gözü kapalı âmâde olmak, trajik sonuçlara götürebilir. Şeytanın, sağ taraftan da geldiği unutulmamalıdır.

5. Cemaat kimliği alt kimliktir. Tebliğ / propaganda yapmak gerekçesiyle alt kimliklerin öne çıkarılması, ayrışmaya yol açar. Bu konuda "pay"ın değil, "ortak payda"nın nazarlara sunulması tevhide ulaştıran bir metoddur.

6. Münâfik âlâmetleri olan "yalan konuşmak", "sözünde durmamak", "emânete hıyânet etmek" sıfatları; bilhassa cemaat mensupları için özel kırmızı çizgiler olmalıdır. Dosdoğru olmak, sözünün eri / mert olmak ve emniyet vermek (yani mü'min olmak); ahlâkî umdelerin başında yer almalıdır.

7. Kemiye değil keyfiyet önemlidir. Cemaatlerin görevi, İslâmiyeti yaşamak ve tebliğ etmektir. İnsanlar nezdinde kabul görmek, İlâhî takdirde olan bir husustur. Büyüme ve devlet kademelerinde kadrolaşma ihtirası, ihlâssızlığa ve adâletsizliğe yol açar. Hırs, mahrumiyete ve hasârete sebeptir. Harîs kişi, maksuduna ulaşmak için gayr-ı meşrû her yola tevessül edebilir. Kanaat ise, bitmez tükenmez bir hazinedir.

8. Haklı olan güçlüdür. Adâletle zaptedilmeyen güç, zulme dönüşür. İslâmî cemaatler, haktan ayrılan kudret sahiplerinin yanında saf tutmamalı; güce perestiş edip hakkaniyetten ve adâletten uzaklaşmamalıdır. Güçlü olanlarla yapılan her pazarlık, asliyetinden uzaklaştırmakta ve tükenmişliğe kapı aralamaktadır. Devlet, bütün cemaatlere eşit mesafede (uzaklıkta veya yakınlıkta) olmalıdır.

9. Şahsiyetler ve eserler, Kur'ân'a "perde" değil "ayna" olmalı; enaniyetin bir şirk-i hafî (gizli şirk) olduğu unutulmamalıdır. Ayna olan, mukâbil olduğu objeyi aksettirirken perde olan yalnız kendini gösterir. Bu durum, sosyal birliğin ikâmesinde de önemli bir noktadır.

KAYNAKLAR

- Demir, Ömer; ACAR, Mustafa. 1992, Sosyal Bilimler Sözlüğü, Ağaç Yayıncılık, İstanbul.
- GÜNDÜZ, İrfan. 1989, Osmanlılarda Devlet-Tekke Münasebetleri, Seha Neşriyat, İstanbul.
- Kâtib Çelebi. 1981, Mîzânü'l-Hak fî İhtiyâri'l-Ehak. İslâm'da Tenkîd ve Tartışma Usûlü, (Haz. Mustafa KARA). Marifet Yayınları, İstanbul.
- Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçe Açıklamalı Meâli, (Haz. Ali ÖZEK, Hayreddin KARAMAN, vd.), 1992, Medîne
- Montaigne. 1997, Denemeler, (Çev. Sabahattin EYÜBOĞLU), Cem Yayınevi, İstanbul.
- Uludağ, Süleyman. 1991, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, Marifet Yayınları, İstanbul.